

5 Språksentrenes voksenopplæring

Lene Antonsen, cand.philol. og forsker ved Institutt for språkvitenskap ved UiT Norges arktiske universitet.

Sammendrag:

Språksentrene i Norge tilbyr kompetansegivende samiskkurs hvor studenter kan ta eksamen ved Samisk høgskole eller UiT Norges arktiske universitet. De siste årene har disse kursene utgjort en stor del av den totale studiepoengproduksjonen i samisk språk i Norge. I artikkelen ser man på tidligere og nyere modeller for samarbeid mellom språksenter og utdanningsinstitusjoner på høyere nivå, og på statistikk over antall kurs, studenter og studiepoeng for perioden 2009–2014. Videre ser man på finansering og andre problemstillinger ved slikt samarbeid.

5.1 Innledning

For alle språksentrene i Norge som får årlig driftstøtte fra Sametinget, er språkkurs for voksne en viktig del av virksomheten. Etterhvert har de fleste språksentrene lagt mer vekt på kompetansegivende kurs, og disse kursene har også blitt en del av det desentraliserte utdanningstilbudet i samisk i Norge. Dette gjør det aktuelt å se nærmere på disse kursene: På hvilke nivå er kursene, hvordan blir de organisert og finansiert? Denne artikkelen fokuserer på perioden 2009–2014, men inneholder også opplysninger fra tidligere år for å vise forskjellige modeller for samarbeid mellom utdanningsinstitusjoner på høyere nivå og språksentre. Språksentrenes årsrapporter er lagt til grunn der hvor det ikke er nevnt annen kilde.

5.2 Samiske språksentre i Norge

I kommunene utafor kjerneområdet for samiske språk er det et problem at det er få samisktalende i den yrkesaktive generasjonen. Dermed er det ikke nok personer med samiskkompetanse til å fylle stillinger i skole, barnehager og helsevesen. To år etter iverksettningen av Samelovens språkregler, blei de første to språksentrene etablert, og det var i de to kommunene hvor samisk språk sto svakest innafor forvaltningsområdet for samisk språk, Porsanger og Kåfjord. Etterhvert er det blitt etablert språksentre i mange flere kommuner, også utafor forvaltningsområdet. Men det er ennå ikke etablert språksentre i de samiske kjerneområdene, Karasjok og Kautokeino, hvor det ikke har vært like stort behov for slik virksomhet. Slik speiler etableringa av språksentre den språklige situasjonen i de forskjellige

kommunene. Rapporten "Evaluering av samiske språksentre" (Nygaard et. al. 2012) gir et godt og detaljert bilde av språksentrenes organisering og virksomhet.

Språksentrene har kommet til på grunn av lokale initiativ, men Sametinget har tatt initiativ til et formelt nettverk mellom språksentrene, og siden 2007 har sentrene hatt erfaringsutveksling på årlige samlinger, hvor også Sametinget deltar. I 2014 fikk tretten språksentre grunnstøtte fra Sametinget. Disse er med i tabell 5.1, sammen med opplysninger om i hvilken kommune de er lokalisert, og om de er innenfor eller utenfor forvaltningsområdet for samisk språk. I artikkelen henvises det til språksentrene med kommunenavn selv om ikke alle språksentrene er en del av den kommunale virksomheten.

Tabell 5.1 Samiske språksenter i Norge.

Språksenter	Kommune	Forvaltnings- området for samisk språk	Oppstart	Språk
Samisk språk- og kultursenter	Porsanger	innafor	1994	nordsamisk
Samisk språksenter	Kåfjord	innafor	1994	nordsamisk
Árran lulesamisk senter	Tysfjord	innafor	1999	lulesamisk
Várdobáiki samisk senter	Evenes ¹	utafor	1999	nordsamisk
Isak Saba guovddáš	Nesseby	innafor	2002	nordsamisk
Tana samiske språksenter	Tana	innafor	2002	nordsamisk
Gáisi språksenter	Tromsø	utafor	2004	nordsamisk
Aajege – Samisk språk og kompetansesenter	Røros	utafor	2005	sørsamisk
Álttá Sámi Giellaguovddáš AS	Alta	utafor	2006	nordsamisk
Ástávuona giellagoahhtie	Lavangen	innafor	2009	nordsamisk
Gielem nastedh	Snåsa	innafor	2012	sørsamisk
Gieleaarnie	Røyrvik	innafor	2013	sørsamisk
Storfjord språksenter	Storfjord	utafor	2013	nordsamisk/ kvensk

Kilde: Sametingets strategier 2015 og språksentrenes rapporter.

5.3 Samiskopplæring for voksne

Språksentrene tilpasser sin virksomhet til lokale behov, og de fleste sentrene har satset mye på å arrangere samiskkurs for voksne. Språksentrene har også fokusert mye på didaktikk², og er viktige arenaer for å prøve ut nye og alternative metoder. Deres styrke har vært å dra nytte av samisktalende i lokalmiljøet, og de står friere enn skoleverket til å bruke samisktalende som ikke har formell kompetanse i samisk.

Noen språksentre har hentet inspirasjon fra utlandet. Samisk høgskoles tilbud i 1994 om studietur til Wales og kurs om kommunikativ metode var en viktig del av grunnlaget for at de to første samiske språksentrene blei starta. Språksentrene har de siste årene igjen vist interesse

¹ I tillegg til Evenes kommune er følgende kommuner andelshavere i språksenteret: Balangen, Gratangen, Narvik, Salangen, Skånland og Tjeldsund kommuner.

² hva man underviser, hvordan og hvorfor

for Wales hvor senteret i Lavangen har vært for å se hvordan ansatte i barnehagene lærer språket delvis på kurs og delvis på arbeidsplassen. Samme språksenter har vært i Israel for å lære om Ulpan-metoden som har vært brukt for å revitalisere hebraisk.

Andre språksenter har selv utviklet didaktiske metoder som blir eksportert til utlandet. Kursmateriell og metoder fra språksentrene i Porsanger og Kåfjord blei i 2009–10 delt med studenter i Lovozero i Russland. Studentene deltok på kurs i regi av Samisk høgskole om overføring av kildinsamisk. Senteret i Nesseby har utviklet et språkkurs basert på kognitiv teori og metode for dem som har samisk som passivt språk, men som har en barriere for å bruke språket lokalmiljøet sitt. Slike kurs er holdt i Sverige og kursboka "Tar språket mitt tilbake" blei gitt ut på svensk i 2013. Boka skal i 2015 også gis ut på engelsk i Canada i samarbeid med en organisasjon i British Columbia.

Senteret i Tysfjord har laget kursbøker for lulesamisk, med serien *Sámásta*. Språksenteret i Røros har utviklet læremidler på internett, grammatikkprogrammene *Oahpa-áarjel*, ordboka *Nedtedigibaakoeh* og ord-appen *Gielese*, sammen med UiT Norges arktiske universitet. Språksentrene henter også inspirasjon hos hverandre, og noen språksentre legger ut eget undervisningsmateriale på internett slik at også andre kan dra nytte av det.

5.3.1 Ikke kompetansegivende kurs

De fleste samiskkursene er beregnet for kursdeltakere uten særlige forkunnskaper, men det er også tilbud om kurs for samisktalende som ønsker å lære å lese og skrive samisk. Mange av kursene blir skreddersydd for spesielle brukergrupper. Dette gjelder for eksempel lesekurs for eldre, kurs for foreldre med barn med samisk på skolen, eller for personer som egentlig kan mye samisk, men som trenger å få sjøltillit til å bruke språket aktivt sjøl. Kursene avholdes på dagtid, på kveldstid, som intensivkurs eller spredt over lengre perioder. Språksenteret i Tysfjord har også arrangert et kurs over 7–8 måneder som AMO-kurs, i samarbeid med ASVO (Nygaard et. al. 2012: 24).

Kursene som er nevnt her, er så forskjellige at de er vanskelig å sammenlikne dem. Alle slike kurs er viktige for å styrke bruken av samisk språk lokalt og i kommunal virksomhet. Selv om noen av språksentrene også har satset på større kurs hvor deltakerne i en periode leser samisk på full tid, er de fleste kursene beregnet på kursdeltakere som følger dem ved siden av jobb og familie.

Flere språksentre arrangerer språkbadkurs, vanligvis på sommeren. Språksenteret i Porsanger startet opp med slike kurs, og etterhvert blei slike kurs også arrangert av andre språksentre. Kursene har hatt forskjellig omfang, de første årene var vanlig lengde tre eller to uker, mens de seinere årene er det vanligere med språkbadkurs som varer ei uke eller ei helg. Kursene har for mange deltakere vært et viktig supplement til kompetansegivende kurs i regi av universitet, hvor det samisktalende miljøet vanligvis ikke er så sterkt. For studentene har kursene vært en trygg arena hvor de har kunnet prøve ut sine samiskkunnskaper, for så å ta skrittet ut til å bli samisktalende også utafør kurset.

5.3.2 Kompetansegivende kurs

Etterhvert har kompetansegivende kurs blitt mer sentrale i språksentrenes virksomhet. De første årene tok noen kursdeltakere grunnskoleeksamen i samisk, men enda oftere blei kursene tilpassa læreplanene på videregående skole slik at deltakerne kunne ta privatisteksamen for

samisk som C-språk ved en videregående skole i nærheten. Men det finnes mange eksempler på at språksentre på forskjellig måte har samarbeidet med Samisk høgskole og UiT for at personer lokalt skal kunne både få opplæring og formell kompetanse i samisk, ikke minst når det gjelder samisk semesteremne (se tabell 5.2). Flere modeller for slikt samarbeid er beskrevet under kapittel 5.4.

Siden 2003 har det vært mulig å ta kompetansegivende eksamen i nordsamisk også på begynnernivå ved UiT, og ved Samisk høgskole fra 2008. Dette har åpnet muligheter for språksentrene å tilpasse sine ordinære kurs slik at deltakerne kan ta eksamen med studiepoeng. Fra 2009 har det vært en større satsing gjennom det 5-årige voksenopplæringsprogrammet i regi av Samisk høgskole. Det er også mulig å ta kompetansegivende begynnerkurs i sørsamisk (se tabell 5.2), men for lulesamisk finnes bare kursene Lulesamisk 1–3 for studenter som allerede har grunnleggende kunnskaper i språket³.

Tabell 5.2 Begynneropplæring i samisk ved universitet og høgskole.

Institusjon	Kurs	Studiepoeng
Samisk høgskole	SAAL 1: Nordsamisk i praktisk læringssituasjon – 1. del	15
	SAAL 2: Nordsamisk i praktisk læringssituasjon – 2. del	15
	Samisk semesteremne (DSALBO). Kvalifiserer til profesjonsstudier på samisk ved Samisk høgskole.	30
UiT Norges arktiske universitet	SAM-1031: Nordsamisk som fremmedspråk: Innføringskurs 1	20
	SAM-1030: Nordsamisk som fremmedspråk: Grammatikk. Kurset gis ikke lenger, da grammatikken er integrert i innføringskursene.	10
	SAM-1032: Praktisk nordsamisk II. Kurset gis ikke lenger.	10
	SAM-1034: Nordsamisk som fremmedspråk: Lytting og muntlig kommunikasjon	10
	SAM-1036: Nordsamisk som fremmedspråk: Innføringskurs 2	20
	SAM-1035: Nordsamisk som fremmedspråk: Lesing og skriftlig kommunikasjon	10
	SAM-0010: Samisk nybegynnerkurs 1. Kurset gis ikke lenger. Overlappende med SAM-1031.	20
	SAM-0020: Samisk nybegynnerkurs 2. Kurset gis ikke lenger. Overlappende med SAM-1036.	10
	SAM-0100: Videregående emne i samisk (erstattet samisk semesteremne fra 2005). . Kurset gis ikke lenger.	20
	Samisk semesteremne, 10 vekttall. Kurset forutsatte forkunnskaper i samisk minst tilsvarende videregående skoles C-språk, eller gode muntlige kunnskaper. Kurset gis ikke lenger.	
Høgskolen i Nord-Trøndelag	Sørsamisk begynneropplæring 1, et samlings- og nettbasert studium.	15
	Sørsamisk begynneropplæring 2, et samlings- og nettbasert studium. Kvalifiserer for å begynne på Sørsamisk 1. ⁴	15

³ Kursene gir sammenlagt 90 studiepoeng og inngår i bachelor-graden. <<http://www.studiesok.no/lulesamisk-1-universitetet-i-nordland/>> (25.06.15)

⁴ <http://www.hint.no/studietilbud/?S_OBJECTID=sorsamiskbegynneropplarin> (25.06.15)

5.4 Modeller for samarbeid med universitet og høgskole

Flere modeller har vært prøvd i samarbeidet mellom språksentrene og høgskole og universitet. I noen tilfeller er det språksenteret som er ansvarlige for undervisninga, i andre tilfeller er fungerer språksenteret som en støttespiller til undervisninga som gis av universitet eller høgskole, ofte ved hjelp av lyd-bilde-studio.

5.4.1 I regi av universitet eller høgskole

For å bedre rekrutteringa til samisk lærerutdanning gjorde Samisk høgskole et forsøk med å desentralisere det første året av lærerutdanninga til Kåfjord og Tana, samtidig som samisk semesteremne blei lagt inn i studieprogrammet for lærerutdanninga. Høsten 1997 blei det arrangert samisk semesteremne i Kåfjord med 18 studenter, og våren 1998 blei tilbudet fulgt opp med Samisk 1 (10 vekttall), som er et kurs på morsmålsnivå, og ca. 12 studenter fulgte dette. I Kåfjord var det da allerede etablert et språksenter som hjalp til med rekruttering til kursene. Senteret arrangerte også et tre-ukers språkbadkurs i forkant av oppstarten høsten 1997 (Antonsen & Johansen 2013). Sjøl om det bare var noen får studenter som fortsatte på lærerutdanninga, var dette et veldig viktig tiltak som ga ringvirkninger i et par tiår etterpå. Mange av studentene skaffet seg pedagogisk utdanning på andre måter og blei viktige ressurspersoner i samiskundervisninga både i grunnskolen og videregående skole i Nord-Troms. Noen studenter gikk inn i andre viktige kommunale stillinger.

UiT ga i 1998–99 tilbud om samisksemesteremne (20 vekttall) i Lakselv. Også studenter fra Tana fulgte studiet via lyd-bilde-studio i samarbeid med språksenteret i Porsanger.

Både UiT og Samisk høgskole har samarbeidet med språksentre om å overføre ordinær undervisning fra campus til språksenteret via lyd-bilde-studio. Tre ganger i perioden 2005–2007 fulgte studenter i Kåfjord SAM-100 som fulltidsstudium med lyd-bilde-overføring fra UiT. Den siste gangen blei tilbudet gitt samtidig til studenter ved språksenteret i Tana. (Antonsen 2007; Antonsen & Johansen 2013). Skoleåret 2011–12 fulgte studenter på Evenes og i Kåfjord den ordinære undervisninga i samisk semesteremne ved Samisk høgskole. Felles for disse samarbeidene var at språksentrene fulgte opp studentene med støtteundervisning, og kursene blir vurdert som svært vellykka samarbeid med stor gjennomføringsgrad.

Også i Tysfjord har det vært samarbeid med Universitetet i Nordland om lulesamisk språk på høgere nivå (Nygaard et. al. 2012: 25). I 2012 blei det startet opp bachelorstudium i lulesamisk, og dette blei gjennomført med studiesamlinger både ved språksenteret og på campus (Johansen 2013: 78).

Språksentrene kan også være en viktig støttefunksjon for universitet og høgskole ved at de har et stort nettverk av mennesker som har vært fulgt deres ikke-kompetansegivende kurs, og disse blir aktivt rekrutterert til kompetansegivende studier. Språksentrene har også i stor grad gitt støttetilbud direkte til studenter: Språksenteret i Tromsø arrangerte i 2012–2013 både språkbad over helger, og dessuten studiereise til Karasjok og Kautokeino for universitetsstudenter og kursdeltakere på egne kurs.

Språksenteret i Snåsa har også vært en viktig støtte for Høgskolen i Nord-Trøndelag (HiNT) på flere måter. De både gir en del undervisning når studiet i regi av HiNT har samlinger på Snåsa, og de gir leksehjelp til studenter. Dessuten satte senteret i 2013 i gang et program hvor de etablerte kontakt mellom studenter og samisktalende som skal fungere som språklige mentorer for dem, og som også skal praktisere muntlig samisk med studentene. Språkbadkursene på sommeren som flere språksentre arrangerer, er også et komplement til den ordinære undervisninga for at studentene skal få mer muntlig trening i samisk.

5.4.2 I egen regi med eksamen ved universitet eller høgskole

I dette kapittelet skal vi se nærmere på kurs hvor språksenteret selv gir undervisning, men hvor kursdeltakerne kan ta eksamen ved høgskole eller universitet. Slikt samarbeid startet for 15 år siden ved at språksenteret i Kåfjord i 1999–2000 og 2002–2003 ga tilbud om samisk semesteremne, som samlingsbasert med halv hastighet og med eksamen ved UiT. Undervisninga blei gitt av egne ansatte, men med universitetet som faglig veileder. Dette tilbudet blei til en stor grad finansiert fra Samisk studieforbund (SOL) via "Støtte til studieringer på høgere nivå". Etterhvert tok det slutt på denne typen øremerkede bevilgninger over statsbudsjettet til studieorganisasjoner.

Språksenteret i Kåfjord har hatt liknende samarbeid også med Samisk høgskole. Skoleåret 2004–05 blei det gitt tilbud om "Samisk og duodji" med 30 studiepoeng over ett år. Språksenteret og Kåfjord kommune finansierte undervisninga og eksamen. (Antonsen & Johansen 2013). Dette studiet blei også gitt i Nesseby 2003–04 i samarbeid med språksenteret der (Nesseby e-poster).

Da UiT i 2003 starta opp med samiskkurs med studiepoeng på begynnernivå, benyttet senteret i Kåfjord anledningen og tilpasset sine kurs slik at deres kursdeltakerne kunne bli godkjent for å ta eksamen ved UiT i Tromsø. Det var likevel ikke så mange studenter som tok eksamen hvert år fordi søknadsfristen til universitet var i slutten av semesteret før kurset startet opp, og det var for tidlig for de fleste kursdeltakerne, blant annet var det ofte ikke klart om de hadde fått permisjon fra arbeidsplassen.

I Handlingsplanen for samiske språk 2009 blei Sametingets satsing med 7,9 millioner kroner til et 5-årig voksenopplæringsprogram lansert (Nygaard et. al. 2012: 68). Programmet var hovedsakelig finansiert med avsetninger fra Samefolkets fond (Sametingets strategier 2015). I planen får språksentrene en viktig funksjon som tilbydere av språkkurs for voksne i samarbeid med Samisk høgskole. Gjennom denne satsingen tilpasset flere språksentre sine språkkursene til SAAL 1 og 2, hver på 15 studiepoeng (se tabell 5.2). Avlagt eksamen gir mulighet til å gå videre på semesteremne i samisk ved Samisk høgskole. Språksentrene fikk ca. 64.000 kr i støtte til lærerutgifter for hvert kurs, og Samisk høgskole ga faglig oppfølging og arrangerte eksamen. I tillegg arrangerte Samisk høgskole et 30-poengs metodikkurs for lærere (5-årig programmets rapport).

Språksentrene i nordsamisk område var under voksenopplæringsprogrammet til og med 2011. Fra 2012 blei midlene brukt til kurs i sørsamisk område. Flere nordsamiske språksentre innledet da samarbeid med UiT. Universitetet hadde på dette tidspunktet startet opp med et prosjekt for å lage moduler med lærestoff og interaktive oppgaver på internett for samisk som fremmedspråk⁵. Slike internettmoduler gjorde det lettere for språksentrene å samarbeide med universitetet. UiT godkjenner studentene og arrangerer eksamen. Etterhvert innførte også Samisk høgskole en ordning hvor deltakerne kunne melde seg som studenter ved høgskolen, men hvor språksentrene både gir undervisning og arrangerer eksamen.

I tabell 5.3 er det en oversikt over kompetansegivende kurs gitt av språksentrene i perioden 2009–2014. Dessverre har det vært umulig å få tall over studenter og eksamener fra Samisk høgskole og UiT. Opplysningene i tabellen baserer seg derfor på språksentrenes årsrapporter, komplementert med informasjon fra e-post fra språksentrene. Tallene forteller hvor mange som gjennomførte kursene og hvor mange som tok avsluttende eksamen. Det kan være litt usikkerhet med hva det vil si å gjennomføre et kurs, men det kan likevel være et poeng å ha med antall deltakere også, spesielt fordi det for mange kurs er et stort sprik mellom antall deltakere og antall eksamener. Det har vært flere institusjoner med i samarbeidet enn dem som er nevnt i tabellen. Språksentrene i Nesseby og Tana har samarbeidet om kurs fordi det ikke var

---

⁵ NUV-prosjekt P88/2011, med 900.000 kr i støtte fra Norgesuniversitetet.

lærer med riktig kompetanse ved språksenteret i Tana. I tillegg arrangerte Samisk høgskole kurset SAAL 1 ved Samisk Hus Oslo, og UiT samarbeidet med Verddeprosjektet⁶ i Kvænangen om kurset SAM-1031. Begge disse kursene var i 2012. Disse kursene er ikke tatt med i tabellen siden de ikke var i regi av språksenter.

Tabell 5.3 Oversikt over kompetansegivende samiskkurs og antall deltakere som har tatt eksamen.

	Porsanger	Kåfjord	Alta	Nesseby	Tromsø	Lavangen	Evenes	Røros
2009		SAAL 1 4						
2010	SAAL1 (10) 7	SAAL1 9	SAAL1 (8) 3	SAAL1 (8) 7		SAAL1 (16) 2 SAAL1 5		
	SAAL2 5	SAAL2 7				SAAL2 9		
2011	SAAL1 (9) 8	SAAL1 9			SAAL1 (14) 11		SAAL1 (14) 8	
	SAAL2 (7) 5	SAAL2 7	SAAL2 (7) 6	SAAL2 5	SAAL2 7		SAAL2 (8) 6	
2012	S-1031 (9) 1	SAAL1 10	SAAL1 (13) 8	S-1031 (13) 5		S-1031 (13) 4	SAAL1 (4) 3	SAAL1 (16) 11 SAAL1 (19) 15
	SAAL2 (9) 7	SAAL2 9			S-1034 (10) 4			
		Seme- steremne ⁷ 1					Seme- steremne ⁵ (7) 6	
2013	S-1031 (8) 7	S-1031 7	SAAL1 (9) 8		S-1031 (8) 0	S-1030 (8) 2		
			SAAL2 (10) 6	S-1030 11	S-1032 5	S-1032 (5) 2		SAAL2 (16) 11 SAAL2 (12) 10
2014	S-1031 (6) 5	S-1031 (5) 3	SAAL1 13 SAAL1 4	S-1031 (7) 3		S-1031 (5) 2		SAAL1 (8) 7
		S-1034 (7) 1	SAAL2 4		S-1034 (8) 1			Semes- teremne (6) 5
i alt	8 kurs	10 kurs	8 kurs	5 kurs	6 kurs	7 kurs	3 kurs	6 kurs

S-1031 = SAM-1031, osv. Tallene i parantes oppgir antall deltakere som gjennomførte kurset i de tilfellene hvor ikke alle deltakerne gikk opp til eksamen.

⁶ Verddeprosjektet er en del av Kvænangen kommunes satsning på næringsutvikling. Prosjektet har vært støttet av Troms fylkeskommune, kommunen og Sametinget (<<http://www.kvanangen.kommune.no/satser-paa-vennskap.4785365-163213.html>> – lest 25.6.15).

⁷ Kurset var i regi av Samisk høgskole, overført med lyd-bilde-studio.

Som vi ser fra tabellene 5.3 og 5.4 så har stadig flere språksentre benyttet seg av mulighetene for samarbeid med Samisk høgskole og UiT, og de siste tre årene har språksentrene tilsammen arrangert 11 kurs hvert år. Språksenteret i Kåfjord har vært mest aktiv og arrangert hele 10 kurs i perioden, fulgt av språksentrene i Alta og i Porsanger som har arrangert 8 kurs hver. De to siste årene er det bare språksentrene i Alta og Røros som har fortsatt samarbeidet med Samisk Høgskole, mens de andre språksentrene har samarbeidet med UiT.

Muligheta til å kunne ta eksamen med studiepoeng beskrives i mange av språksentrenes rapporter som en viktig faktor for å øke rekruttering til kursene. Unntaket er språksenteret i Evenes, som ikke har arrangert kompetansegivende kurs de to siste årene fordi kursdeltakerne ikke ønsker å fokusere så mye på grammatikk, men heller ønsker flere kurs med fokus på muntlig kommunikasjon (Evenes e-post). Også språksentrene i Tromsø og Lavangen forteller at ikke alle kursdeltakerne ønsker å ta eksamen med studiepoeng.

Språksenteret i Tysfjord har ikke arrangert kompetansegivende kurs, og det har heller ikke vært kompetansegivende kurs i lulesamisk på begynnernivå. Men språksenteret ønsker å samarbeide med Universitetet i Nordland om å at *Sámásta*-kursene skal kunne gi studiepoeng (Tysfjord rapporter 2012). Språksenteret opplever at interessen for å delta på kursene er laber, slik som situasjonen er i dag (Tysfjord rapporter 2013).

Spesielt på kurs i samarbeid med UiT er det mange av dem som har gjennomført kurset, som ikke har tatt eksamen. Delvis er årsaken at ikke alle deltakerne har brydd seg om å få studiepoeng, men en viktig årsak er også universitetets strenge tidsfrister for å søke seg som student, se mer om dette i kapittel 5.3.3. Det kommer ikke fram av alle rapportene om det er kvinner eller menn som tar kursene, men de tilfellene dette nevnes, gir en klar overvekt av kvinnelige deltakere.

Det er verdt å merke seg at språksenteret i Tromsø har arrangert kurs, selv om UiT har kurstilbud på campus. Språksenteret har i større grad enn universitetet gitt kurs på kveldstid og i helger, og har dermed vært et viktig tillegg til universitetets ordinære tilbud. Etter fusjonen med Høgskolen i Finnmark i 2013 har UiT nå campus i Alta, men det er ennå ikke gitt tilbud om samiskkurs her. Det vil si at språksenteret er eneste tilbyder kompetansegivende kurs i Alta. Språksenteret i Røros er det eneste språksenteret utafør nordsamisk område som arrangerer kompetansegivende kurs, og de har deltatt i voksenopplæringsprogrammet til Samisk høgskole, istedenfor å samarbeide med HiNT.

Tabell 5.4 Antall kurs, studenter som tar eksamen og studiepoeng inndelt etter nivå.

År	1. semesterkurs						2. semesterkurs		
	Begynnerkurs 15–20 stp. (SAAL1 og SAM-1031)			Fortsettelseskurs 10–15 stp.			Semesteremne 30 stp.		
	<i>kurs</i>	<i>stud.</i>	<i>stp.</i>	<i>kurs</i>	<i>stud.</i>	<i>stp.</i>	<i>kurs</i>	<i>stud.</i>	<i>stp.</i>
2009	1	4	60						
2010	6	33	495	3	21	315			
2011	4	36	540	6	36	540			
2012	8	57	905	3	20	280	1 ⁸	6	180
2013	4	22	400	7	47	605			
2014	7	37	620	3	6	80	1	5	150
<i>I alt</i>	<i>30</i>	<i>189</i>	<i>3010</i>	<i>22</i>	<i>130</i>	<i>1820</i>	<i>2</i>	<i>11</i>	<i>330</i>

I tabell 5.4 er det tatt med bare studenter som har tatt eksamen⁹, og kursene er fordelt etter nivå. Hvis man studerer på full tid, kan man ta både begynnerkurs og fortsettelseskurs som første semester. Semesteremne vil utgjøre hele det andre semesteret. Som det går fram av tabellen, arrangeres det atskillig flere kurs på helt begynnernivå enn på fortsettelsesnivå, selv om fortsettelseskursene ofte er mindre av omfang enn begynnerkursene. Hele 58 % av studiepoengene avlegges på begynnerkursene. For 2014 er det en kraftig nedgang i antall studenter som tar eksamen på fortsettelseskurs, men det kan være tilfeldig svingning i tallene. I årene 2011–2013 blei det sammenlagt produsert mer enn 1000 studiepoeng hvert år på kurs arrangert av språksentrene. Dette er mye sammenliknet med total studiepoengproduksjon i samisk ved høgskoler og universiteter i Norge, som var 2290 for året 2011, og 2669 for året 2012 (Johansen 2013: 83).

Hvis målet er at kursdeltakerne skal kunne nok samisk til å bruke språket i jobben, er ikke ett semesters studier nok. Bare språksenteret på Røros har selv arrangert 2. semesterkurs i samisk, det vil si samisk semesteremne. Dette er et krevende kurs, og i størrelse tilsvarer det to av kursene på lavere nivå. Det krever også lærere med høyere kompetanse enn på begynnerkursene. I perioden blei ett samisk semesteremnekurs overført via lyd-bilde-studio fra Samisk høgskole til to språksentre, se tabell 5.3. Også tidligere har undervisning på dette nivået vært overført fra UiT via lyd-bilde-studio til språksentre (se kapittel 5.3.1), og slik overføring av undervisning ser ut til å være en god løsning. Men mange av dem som har gjennomført begynnerkursene, har fortsatt på samisk semesteremne i Kautokeino i regi av Samisk høgskole, hvor søkningen er doblet i denne perioden (5-årig-programmets rapport: 16).

⁸ Kurset var i regi av Samisk høgskole, overført med lyd-bilde-studio.

⁹ Rapportene som tabellen bygger på, skiller i noen tilfeller ikke mellom "gått opp til eksamen" og "bestått eksamen". Dermed kan det korrekte antall studiepoeng vært litt mindre.

5.4.3 Problemstillinger ved samarbeid med høgskole/universitet

Samisk høgskole og UiT sine tilbud har mange likheter, sjøl om kursene er forskjellige. Høgskolens SAAL 1 og 2-kurs vektlegger muntlig bruk av språket, og begge kursene har muntlig eksamen med bestått/ikke-bestått og gir 15 studiepoeng. UiT fokuserer i større grad på at kursene skal gi grunnlag for videre studier, og det er eksamen med bokstavkarakterer. Begynnerkurset SAM-1031 gir 20 studiepoeng og avsluttes med både muntlig og skriftlig eksamen. Begge institusjonene har gitt tilbud om kurs eller workshops til språksentrelærerne. Samisk høgskole fikk bevilget midler fra Sametingets 5-årig voksenopplæringsprogram og har dermed hatt ressurser til å ansette en koordinator til samarbeidet med språksentrene. En del av midlene blei brukt til å delfinansiere kursene som språksentrene holdt. UiT har ikke hatt øremerkede midler til samarbeidet med språksentrene, men har i hele perioden tatt inn kursdeltakerne som studenter på lik linje med de ordinære studentene. Dette er en billig og en forutsigbar løsning fordi universitetet planlegger kurs i et langt perspektiv og avholder dem nærmest uansett hvor mange studenter som begynner på kursene. Men løsningen er også lite fleksibel fordi det betyr samtidig at kursdeltakerne og språksentrene må forholde seg til universitetssystemets ordinære tidsfrister, og det finnes heller ingen egen koordinator. Deltakerne har måttet søke seg som studenter i slutten av semesteret før kurset har startet opp, og språksentrene har også måttet melde inn kursene innafor tidsfrister for at eksamen skal kunne avholdes. Deltakerne må på like linje med ordinære studenter dokumentere generell studiekompetanse eller søke om å få godkjent realkompetanse. Ikke alle kursdeltakere har rukket å gjøre dette, eller de har vært for unge til det, slik at på flere kurs er det under halvparten av deltakerne som tar eksamen. Forskrift til opptak til høyere utdanning gir institusjonene mulighet til å fastsette regler for å gjøre unntak til krav om generell studiekompetanse for studenter på begynnerkurs i samisk og samisk semesteremne¹⁰, men UiT har ikke benyttet seg av denne muligheten. Et anna problem er at hvis studenten kommer fra et land utafor Norden, må vedkommende dokumentere spesielle tester i norsk. Språksentrene opplever at lista er lavere for å bli godkjent som student ved Samisk høgskole enn ved UiT. (Telefonsamtale med Lars-Joar Halonen ved språksenteret i Lavangen, Kåfjord e-poster, Alta e-poster.)

Det er flere viktige betingelser som skal på plass for å gi et kompetansegivende kurs i regi av språksenteret. Det må være nok deltakere til kursene, men flere av årsrapportene fra språksentrene fremhever at kompetansegivende kurs gir økt rekruttering til kursene. Det har stort sett ikke vært så stort problem å finne interesserte, men utfordringa for kompetansegivende kurs er for deltakere å finne tid til å følge opp studiet. Delvis har dette vært løst med permisjon med lønn fra jobben, noen studenter har nytt godt av fylkesmannens studiehjemler. Fra 2005 har det vært mulig å søke om stipend fra Sametinget (Sametinget e-post) og kompetansegivende kurs gir også mulighet for å få støtte fra Statens lånekasse for utdanning. Der hvor språksentrene samarbeider nært med kommunene, har man kunnet koordinere permisjoner fra kommunale stillinger med kurstilbudet.

Språksenteret må også ha lærer med riktig kompetanse for å undervise ved samiskkurs. I Tana har man løst dette ved å samarbeide om kursene med senteret i Nesseby. Andre språksentre har opplevd å måtte avlyse kurs på grunn av manglende lærer.

Kursene må også tilpasses høgskolenes eller universitetets studieplan, hvor et viktig moment er at studentene skal kvalifisere seg til å ta kurs på høyere nivå. SAAL-kursene har fokus på praktiske aktiviteter og muntlig bruk av språket, og det er i evalueringer spesielt pekt på at for deltakere uten forkunnskaper i samisk, er det vanskelig å fortsette på samisk semesteremne

---

¹⁰ Denne muligheten finnes også for studier i finsk og kvensk. Se §3–5.
<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2007-01-31-173#KAPITTEL_3> (09.08.2015)

etter SAAL 1 og 2. Det er foreslått å i større grad tilpasse innholdet av SAAL-kursene mot det som kreves for å begynne på semesteremne. Et annen mulig løsning vil være å tilby et kurs SAAL 3 mellom begynnerkursene og semesteremnet. (5-årig-programmets rapport: 21.)

5.4.4 Finansiering av kurs

Språksentrenes virksomhet finansieres delvis av fast driftstilskudd og delvis av prosjektfinansiering. Alle språksentrene som er nevnt i denne artikkelen får et grunntilskudd fra Sametinget, og summen er lik for alle språksentrene. Det faste grunntilskuddet skal brukes til basisaktiviteter, planlegging av faste aktiviteter, tilrettelegging av tiltak og metoder som passer eget arbeidsfelt/region (Sametingets strategier 2015). Grunntilskuddet blei innført i 2001, og avløste da prosjektstøtta som måtte søkes for hvert år. Tilskuddet har vært økt i takt med den generelle lønns- og prisutviklinga fra 400.000 kr. til 852.000 kr. i 2014 (Nygaard et. al. 2012: 7; Sametingets strategier 2015). På grunnlag av samarbeidsavtaler mellom fylkeskommuner og Sametinget gis det også et fylkeskommunalt bidrag. Troms fylkeskommune var først ute med denne ordninga i 2005. De fylkeskommunale tilskuddene varierer, både utfra hvilket fylket språksenteret er i, og utfra praksisen til hvert enkel fylkeskommune, da noen fylkeskommuner vurderer hvert enkelt språksenters behov og oppgaver.

Innafor forvaltningsområdet får de samiske språksentrene kommunal støtte bevilget av tospråklighetstilskuddet for å betjene kommunen, bortsett fra i Nesseby og Tysfjord. Også Tromsø og Røros kommuner gir betydelig kommunal støtte. Dette gir språksentrene mulighet til å ha flere fast ansatte, og ikke minst ha samisklærer som en del av den faste bemanninga. De andre kommunene utafor språkområdet er i en annen situasjon, og er i større grad avhengig av annen finansiering i tillegg.

Kompetansegivende kurs er dyre fordi de krever mange lærertimer, vanligvis 150–200 timer. Stort sett krever ikke språksentrene betaling fra deltakerne, annet enn eventuelt symbolske egenandeler. For å kunne tilby et kompetansegivende kurs må språksenteret enten ha egne ansatte med riktig kompetanse og nok tidsressurser, eller man kan engasjere en ekstern lærer til å gi undervisning. Språksentrene fikk 64.000 kr for hvert SAAL-kurs (15 vekttall) i støtte fra Samisk høgskole via 5-årig-programmet. Da Samisk høgskole ikke lenger ga økonomisk støttet til voksenopplæringskurs i det nordsamiske området, tok språksentrene dette opp med Sametinget. Resultatet blei at fra 2013 har Sametinget bevilget støtte til språkkurs gjennom Sametingets ordning med aktivitetstilskudd. Tilskuddet skal brukes til aktiviteter som synliggjør, fremmer og utvikler språkbruk og språkopplæring (Sametingets strategier 2015; Rasmussen 2013), og disse midlene har vært viktige for at det har vært arrangert så mange kurs som tabellene 5.3 og 5.4 viser. Det hadde vært ønskelig å kunne vise til statistikk over hvor store beløp som er bevilget til kompetansegivende kurs, men Sametinget har ikke gjort en systematisk registrering av dette. Men eksempelvis kan nevnes at språksenteret i Kåfjord i 2013 fikk 175.000 kr i støtte til å arrangere SAM-1031 (20 vekttall). Dessuten har noen av språksentrene fått støtte fra Samisk studieforbund, opptil 68.600 kr pr. kurs (Alta rapporter 2011).

For språksentrene er det viktig med forutsigbarhet. Det vil si at det er viktig med langsiktighet i de økonomiske betingelsene, slik at man kan kjøre et løp som går over i hvert fall 3–5 år uten årlige søknader om finansiering (Nygaard et. al. 2012: 71; Workshopp rapport). Dette gjør det mulig å rekruttere personer med kompetansen som trenges for å undervise på kompetansegivende kurs. Språksenteret i Alta søkte i 2012 om støtte fra Sametinget til et tre-årig prosjekt, men fikk avslag (Alta rapporter 2012).

Det er også viktig med langsiktighet i tilbudet fra høgskole og universitet, ikke minst når studentene ønsker å kvalifisere seg for videre studier (Røros rapporter 2012; Johansen 2013:

85). Samisk høgskole og UiT bør samordne kursene slik at det er mulig for en student å kombinere kurs fra begge institusjonene (Samisk høgskoles notat).

5.5 Oppsummering og tilrådning

Denne artikkelen har tatt for seg samarbeidet mellom samiske språksentre og høyskoler og universitet om kompetansegivende samiskkurs til voksne. Det har vært fulgt forskjellige modeller for samarbeidet. En modell er at høgskolen eller universitet gir undervisninga, gjerne via lyd-bilde-studio, og språksenteret støtter opp med infrastruktur, støtteundervisning og rekruttering. En annen modell som har vært praktisert siden 1999, er at språksentrene selv arrangerer undervisning. Dette har vært spesielt vellykka i samarbeid med Samisk høgskole og UiT Norges arktiske universitet når det gjelder kompetansegivende kurs innafor det første semesteret med studier i nordsamisk og sørsamisk, og i perioden 2011–2013 blei det produsert mer enn 1000 studiepoeng hvert år på slike kurs.

For at kursdeltakerne skal lære nok samisk til å bruke språket i jobben, er det nødvendig å arrangere flere 2. semesterkurs. I perioden har bare ett språksenter arrangert slike kurs. Men språksentrene har gjennom årene også hatt gode erfaringer med overføring av undervisning fra universitet og høgskole via lyd-bilde studio, ikke minst for kurs på dette nivået. Dette verktøyet burde kunne brukes mer, og kan kombineres med det som språksentrene er svært gode på, nemlig å knytte språkopplæringa inn i praktiske aktiviteter, og også å skape arenaer hvor studentene kan bruke sine språkkunnskaper. Språksentrene kunne også vurdere å samarbeide om kurs i egen regi ved hjelp av lyd-bilde-studio fordi det for noen språksentre er problemer med å få tak i lærere med riktig kompetanse også til kurs på nybegynnernivå.

Språksentrene etterlyser en forutsigbar veg fra begynnerkurs i samisk til eksamen på universitets- og høgskolenivå. Dette gjelder både forutsigbarhet når det gjelder å få økonomisk støtte, og organisering og tilrettelegging ved universitet og høgskole.

Forutsetninga i samarbeidet med UiT er at kursdeltakerne søker om studentstatus på like linje med ordinære studenter. Tallene viser også at det er et stort potensiale for å få flere studenter til å melde seg opp til eksamen, hvis kravene til å få status som student med eksamensrett kunne forenkles.

Erfaringer viser at det for mange deltakere på begynnerkursene som arrangeres etter Samisk høgskoles kursplaner, er vanskelig å fortsette på høyere nivå. Kursplanene bør tilpasses mot det som kreves for å fortsette på 2. semesterkurs.

Det har vært vanskelig og tidkrevende å få tak i tall over hvor mange kursdeltakere som har tatt kompetansegivende eksamen på høgskole- og universitetsnivå. Både Samisk høgskole og UiT bør registrere studentene fra disse kursene på en slik måte at det for hvert år er mulig å få antall eksaminander fordelt på språksentrene.

Kompetansegivende kurs er dyre fordi de krever mange lærertimer. Språksentrene fikk i perioden 2009–2013 støtte til kursene fra 5-årig voksenopplæringsprogram i regi av Samisk høgskole. Voksenopplæringsprogrammet blei finansiert fra Samefolkets fond. Fra 2013 har Sametinget også bevilget støtte til kompetansegivende kurs via aktivitetsstøtte til språksentrene. Studenter som følger kursene, har også kunnet søke om stipend fra Sametinget. Alt i alt er dette en stor økonomisk satsing fra Sametinget. Det burde vært ført statistikk over hvor store beløp som bevilges til slike kurs hvert år, slik at man får oversikt over ressursbruken, og også vurderes hvordan man kan utnytte midlene best mulig.

Kilder

- 5-årig-programmets rapport = Raporta. Viđa jagi giellaprográmma. Sámi allaskuvla 2014.
- Alta e-post = E-post fra Sara Viktoria Andersen, daglig leder ved Alta samiske språksenter, 7. 8. 2015.
- Alta rapporter = Alta samiske språksenter: Aktivitetsrapporter 2009–11. Rapport om bruk av direktetilskudd fra Sametinget 2012–13. Utvidet årsmelding 2014.
- Antonsen, Lene 2007: *Giella buolvvas bulvii*. Gáivuona sámegeiela morfologiija guorahallan. Hovedoppgave i samisk. [Tromsø]: Universitetet i Tromsø.
<<http://munin.uit.no/handle/10037/1210>>
- Antonsen, Lene & Siri Broch Johansen 2013: Gáivuona sámi giellaguovddáš – vásáhusat ja muittut. Samisk skolehistorie 6. Arikler og minner fra skolelivet i Sápmi. Karasjok: Davvi girji.
- Evenes e-post = E-post fra Kjerst Myrnes Balto, daglig leder ved Várdobáiki, 4. juni 2015.
- Evenes rapporter = Várdobáiki samiske språksenter: Årsberetninger 2009–12. Rapport om bruk av direktetilskudd fra Sametinget 2013.
- Johansen, Kevin 2013: Studiepoengproduksjon i samisk i høgere utdanning. *Samiske tall forteller 6. Kommentert samisk statistikk 2013*. Rapport 1/2013. Kautokeino: Samisk høgskole.
- Kåfjord e-poster = E-post fra Inger Marie Åsli, språkkonsulent i Kåfjord kommune 12. mai og 8. juni 2015.
- Kåfjord rapporter = Kåfjord samisk språksenter: Årsmeldinger 2009–12. Rapport om bruk av direktetilskudd fra Sametinget 2013.
- Lavangen e-post = E-post fra Lars Joar Halonen, leder ved Ástávuona giellagoahtie, 29. mai 2015.
- Lavangen rapporter = Ástávuona giellagoahtie: Årsrapporter 2009–13.
- Nesseby e-poster = E-poster fra Jane Juuso, prosjektleder ved Isak Saba senteret, 27. mai 2015 og 15. juni 2015.
- Nesseby rapporter = Isak Saba guovddáš. Rapporter om bruken av midlene 2009–11. Rapport om bruk av direktetilskudd fra Sametinget 2012–13.
- Nygaard, Vigdis, Áila Márge Varsi Balto, Marit Solstad & Karl Jan Solstad 2012: *Evaluering av samiske språksentre*. Norut rapport 2012:6. Oppdragsgiver: Sametinget. Karasjok.
- Porsanger e-post = E-post fra Alf Nystad, daglig leder ved Samisk språk- og kultursenter, 13. mai 2015.
- Porsanger rapporter = Porsanger samisk språk- og kultursenter. Årsrapporter 2006–13.
- Rasmussen, Torkel 2013: Sametingets midler til samiske språk. *Samiske tall forteller 6. Kommentert samisk statistikk 2013*. Rapport 1/2013. Kautokeino: Samisk høgskole.
- Røros e-post = E-post fra medarbeider Helen Blind Brandsfjell, 20. april 2015.
- Røros rapporter = Aajege – Samien gieles- jih maahtoejarnge. Rapporter 2009–11. Rapport om bruk av direktetilskudd fra Sametinget 2012–13.
- Røyrvik rapport = Gielearnie. Røyrvik. Rapport om bruk av direktetilskudd fra Sametinget 2013.
- Snåsa rapporter = Gielem Nastedh. Snåsa kommune. Rapport om bruk av direktetilskudd fra Sametinget 2012–13.
- Sametinget e-post = E-post fra rådgiver Kirsten Appfjell Eira, 28. mai 2015.
- Sametingets strategier 2015 = Sametingets strategier for samiske språksentre. Sak 057/15.
- Samisk høgskoles notat = Internt notat om møtet med dei nordsamiske språksentra i Alta 3. og 4. mars 2015. Jon Todal, professor ved Samisk høgskole.
- Storfjord e-post = E-post fra Silja S. Mattila, daglig leder ved Storfjord språksenter, 4. juni 2015.
- Storfjord rapport = Storfjord språksenter. Årsrapport 2013.
- Tana rapporter = Deanu giellagáddi. Årsmeldinger 2007, 2009–13.
- Tromsø e-post = E-post fra Katarzyna Zofia Dominczak, konsulent ved Gáisi språksenter, 2. juni 2015.
- Tromsø rapporter = Gáisi språksenter. Årsrapporter 2009–11. Rapport om bruk av direktetilskudd fra Sametinget 2012–13.
- Tysfjord rapporter = Árran samisk språksenter. Aktivitetsrapporter 2009–12. Rapport om bruk av direktetilskudd fra Sametinget 2013.
- Workshoprapport = Rapport – Workshop for samiske språksentre. Kautokeino 19–20. januar 2015. Sametinget.

